

حقوق اساسی در اندیشه سیدجواد طباطبایی

ابراهیم ایوبی
وکیل دادگستری

۹ اسفند دو سال از درگذشت دکتر سیدجواد طباطبایی استاد دانشگاه، نویسنده و پژوهشگر فلسفه، تاریخ، حقوق و سیاست گذشت. مردم عادی طباطبایی را به حاشیه‌های رسانه‌ای در مواضع صریح او نسبت به اشخاص می‌شناسند؛ اما اهل تحقیق از نگاه راهبردی و عمیق ایشان نسبت به ایران و آینده آن آگاه هستند. او پیش از انقلاب اسلامی در دانشگاه تهران حقوق خواند، اما برای ادامه تحصیل راهی فرانسه شد و مطالعات دانشگاهی خود را در زمینه فلسفه سیاست ادامه داد. با بازگشت به ایران در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران با سمت معاون پژوهشی دانشکده، به تدریس اندیشه سیاسی اشتغال داشت که در سال ۱۳۷۴ اخراج شد. او در پاسخ به چرایی عدم اعتراض به اخراج اش می‌گوید: «من همانی هستم که هستم، واقعاً نه می‌دانم لبرال چیست، نه ملی‌گرا و نه لاتیک. ماجرا این است که هر کسی که در بیرون از تقلید رایج نظام علمی صحبت کند یکی دوتا از این مفاهیم را می‌چسباند تا حذفش کند؛ حتی وقتی معنایش را بررسی هم پاسخی ندارد». طباطبایی همانند دیگر استادان اخراج‌شده این دانشکده (دکتر ناصر کاتوزیان) تحقیق را رها نکرد و بیش از پانزده کتاب با عناوینی همچون «تاریخ اندیشه سیاسی در ایران»، «تاریخ فلسفه اسلامی»، «زوال اندیشه سیاسی در ایران»، «تاریخ فلسفه سیاسی»، «فلسفه و سیاست»، «تأملی درباره ایران» و شاید مهمترین از منظر مبانی حقوق عمومی «ملت، دولت و حکومت قانون» تألیف کرد. وی خارج از دانشگاه جریانی را شکل داد که اثرگذارتر از فضای دانشگاه‌های ایران بود.

نمی‌توان در ایران از حقوق عمومی و اساسی سخن گفت و تحولات پیش و پس از جنبش مشروطیت را نادیده گرفت. گزاره نیست اگر گفته شود مهمترین بخش حقوق عمومی «مبانی حقوق عمومی» است. گرچه امروزه روز کتاب‌های متعددی با نام مشخص «کلیات حقوق اساسی» یا «مبانی حقوق عمومی» با توجه به سرفصل‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یا شورای عالی انقلاب فرهنگی منتشر می‌شود که بیشتر ترجمه تجربه یا دیدگاه‌های دیگران پیرامون این مفاهیم است؛ اما مفهوم بومی این

مبانی در کشور ما باید در اندیشه‌های آخوند خراسانی و میرزای نائینی یافت. خواندن کتاب‌هایی چون «تاریخ مشروطه ایران» به قلم احمد کسروی (گفته می‌شود ارزش تاریخی کتاب به تأیید بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران نیز رسیده است)، «مشاهدات و تحلیل اجتماعی و سیاسی از تاریخ انقلاب مشروطیت ایران» اثر محمدعلی تهرانی (کاتوزیان) و همچنین چندین جلد از دوره ۱۹ جلدی «مقالات سیدحسن تقی‌زاده» که به تحولات مشروطیت اختصاص دارد؛ مهمتر از آثاری گاهی کم‌بایه و بی‌جهت با نام «مبانی حقوق عمومی» است که هر روز نسخه‌ای جدید راهی بازار نشر می‌شود. از دانشجویان سیدجواد طباطبایی در دوران کوتاه تدریس در دانشگاه تهران، می‌توان شادروان داود فرجی‌حی را نام برد که آثار متعددی در زمینه مبانی حقوق عمومی و فلسفه سیاسی چون «دولت مدرن و بحران قانون (چالش قانون و شریعت در ایران معاصر)» و «مفهوم قانون در ایران معاصر (تحولت پیش‌امشروطه)» دارد.

در فضای رسانه‌ای نیز نشریات ادواری چون «سیاست‌نامه» به سردبیری حامد زارع و «آگاهی نو» متعلق به محمد قوچانی نقش بسزایی در شناساندن اندیشه‌های ملی و «ایران‌شهری» طباطبایی داشته‌اند. روز پنجشنبه گذشته و مصادف با دومین سالگرد استاد، همایشی به عنوان «آینده تفکر در ایران» برگزار شد که مهمترین حرف‌ها در سخنان محمد قوچانی بود. او محوری‌ترین اندیشه‌های طباطبایی را حول «جنبش حقوق اساسی» (همان مشروطیت یا constitutionalism) دانست و از جایی به شماره ۱۴ نشریه «آگاهی نو» داد که در کتابچه‌ای ۱۰۰ صفحه‌ای با نام «جمهوری از یادرفته» روایتی از ظهور و سقوط پیش‌نویس قانون اساسی در سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۵۸ ارائه کرده است. گاهی در سطح جامعه انتقادهایی پیرامون سیاست خارجی کشور و حضور در منطقه در حمایت از جنبش‌های اسلامی دیده می‌شود؛ برای درک علت، در گام اول نیازمند مراجعه به اصولی همچون ۱۵۴ «قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران» که بیان می‌دارد: «جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد. بنابراین در عین خودداری کامل از هر گونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه‌ای جهان حمایت می‌کند» و در گام دوم و عمیق‌تر؛ اندیشه‌های شکل‌دهنده این اصول هستیم. شاید مطالعه آثار طباطبایی برای پژوهشگران حقوق اساسی در ایران، از خواندن کتاب‌های درسی حقوق واجب‌تر باشد.

تیتریک

HEADLINE ONE

۲

گزارش
یک

آغاز فعالیت‌های انتخاباتی جریانات سیاسی برای تسخیر شوراها

سه قطبی اصولگرایان

پریسا هاشمی

گزارشگر شهری هم‌میهن

اصولگرا ائتلاف کند یا مقابل او بایستد تا برنامه‌هایش برای شهردار ماندن را پیش ببرد. زا کانی که در روزهای انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۳ در پاسخ به مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهور کنونی، گفته بود: «می‌مانم و نمی‌گذارم شمارتیس جمهور بشوید به لطف خدا»، اما مردمانند نبود و انصراف داد: «تا پایان زمان قانونی رقابت مانند اما تداوم راه شهید رئیسی مهم‌تر است. از جلیلی و قالیباف می‌خواهم وحدت کنند و مطالبه بحق نیروهای انقلاب را بی‌پاسخ نگذارند و مانع از تشکیل دولت سوم روحانی شوند. از مردم عزیز و هواداران سیاست‌گزارم و از ملامت‌ها نمی‌هراسم.» او که در تمام مناظرات و مدت انتخابات پزشکیان را ادامه‌دهنده دولت سوم روحانی می‌دانست؛ پس از انتخابات به‌سرعت به چتر همان دولتی که آن را «دولت سوم روحانی» می‌خواند، پناه آورد تا در گردونه قدرت باقی بماند. او جلوی دوربین‌ها از پاسخ به این سوال که در دوره بعد در شهرداری می‌ماند یا می‌آیند؟ یا دوست دارید در شهرداری بمانید؟ طفره رفت و گفت: «ما تا روز آخر برنامه‌ریزی کردیم و کار می‌کنیم.» و مدعی شد: «از خبرنگاران می‌شنود که در حال بستن لیستی برای انتخابات به شورای شهر تهران است.» او در پاسخ به این سوال که آیا از لیستی حمایت می‌کنید؟ گفت: «الان فقط با من درباره کار صحبت کنید.» «باین حال، شنیده‌ها حاکی از آن است که فعالیت‌های پشت‌پرده آقای شهردار متوقف نشده و او در حال بستن لیستی است که با ورود آن به شورای شهر تهران، همچنان در رأس شهرداری پایتخت بماند و آواره پیدا کردن پست نشود.

▼ نسل نو مقابل پایداری چی‌ها

در این میان، حزب «نسل‌نو» هفته گذشته با برگزاری کنگره اش، دور جدید فعالیت خود را آغاز کرده است. این حزب که نیروهای نزدیک به محمدباقر قالیباف در آن محوریت دارند؛ به‌طور جدی به میدان آمده تا اصولگرایان تندرو و پایداری چی‌ها را در انتخابات شوراها کنار بزند و با شعار «غلبه عقلانیت بر تحجر» وارد میدان انتخابات شود. این حزب آمده تا با جوانانی که جذب کرده است به مقابله با اصولگرایان بپردازد و با آنکه تازه پا گرفته است، قدیمی‌های قدرت را به حاشیه براند و به قول خودشان «روح جدیدی بسا نگاه خردمندانه» را در میان اصولگرایان شکل دهند و روی دیگری از اصولگرایی را به منصفه ظهور برسانند.

«نسل‌نو» یکی از احزاب نوپایی است که جمعه سوم اسفند دومین نشست این حزب با حضور تعدادی از نمایندگان مجلس، اعضای شورای شهر تهران و فعالان سیاسی و اجتماعی برگزار شد. در میان اعضای جدید شورای مرکزی این حزب، اسامی چهره‌هایی چون علی نیکزاد (نایب‌رئیس مجلس)، جواد نیک‌بین

گزارش
دو

در آستانه جلسه استیضاح و همزمان با شایعه‌سازی‌های رسانه‌ای صورت گرفت:

حمایت قاطع عارف و فرزین از همتی

پاسخ‌های قانع‌کننده همتی به مجلس
محمدرضا عارف، معاون اول رئیس‌جمهور، اما صبح پنجشنبه در حاشیه مجمع عمومی فرهنگستان علوم در پاسخ به سوال یکی از خبرنگاران درباره طرح استیضاح وزیر اقتصاد در مجلس، تأکید کرد: «استیضاح یکی از وظایف نظارتی مجلس شورای اسلامی است که نمایندگان بر امور اجرایی دستگاه‌ها نظارت کنند تا قوانین و ضوابط بهتر اجرا شوند. در استیضاح وزیر باید شرایط زمانی و کاری و امکانات و محدودیت‌های در اختیار یک وزیر در نظر گرفته شود. هدف استیضاح باید اصلاح امور باشد و در ارتباط با استیضاح وزیر اقتصاد بر این باوریم که در مدت کمتر از ۶ ماه دولت در مسیر حل مشکلات اقتصادی گام‌های خوبی برداشته و نتایج آن محدودی محسوس است و در آینده نتایج تصمیمات اقتصادی دولت برای کشور مشخص می‌شود.» او بیان اینکه تصمیمات در بخش‌های اقتصادی فردی نبوده بلکه کل دولت و شوراها و نهادهای مرتبط با امر اقتصاد در دولت مسئولیت دارند و تصمیم‌گیری می‌کنند، تأکید کرد: «بنای دولت از ابتدا این بوده که تصمیمات به صورت اجماعی گرفته شود و اگر چه یک پیشنهاد از یک دستگاه و وزارتخانه مطرح شود اما به صورت اجماعی تصمیم‌گیری می‌شود.» معاون اول رئیس‌جمهور با اشاره به تخصص و تحصیلات بالای دانشگاهی همتی بیان کرد: «آقای همتی از اساتید بسیار خوب اقتصاد در کشور است که در عین حال تجربه اجرایی موفقی در همه امور داشته و در همه مسائل اقتصادی که در دولت مطرح می‌شود به‌ویژه مسائل کلان حضور مؤثری دارد؛ به دولت چهاردهم کمک‌های بسیار زیادی کرده است.» او افزود: «مطمئن هستیم نگاه مجلس به دولت به‌ویژه در رای اعتماد کامل به تمام کابینه دولت چهاردهم، به تقویت وزیر اقتصاد منجر شود و استیضاح‌کنندگان سوالات خود را مطرح کنند و همتی نیز پاسخ‌ها را بر اساس عملکرد به مجلس ارائه کند.» عارف تأکید کرد: «مطمئن هستیم پاسخ‌های همتی به نمایندگان مجلس قانع‌کننده خواهد بود و وزیر اقتصاد با قدرت بیشتری فعالیت خود را در دولت ادامه می‌دهد چرا که شرایط کشور و دولت به گونه‌ای نیست که منجر به

گروه خبر: جریانی که به وفای ملی نپیوسته است حالا به دنبال انشقاق و ایجاد شکاف در دولت چهاردهم است تا علاوه بر آن که چوب لای چرخ دولت می‌گذارد و سدر راه رسیدنش به موفقیت باشد، بتواند این دولت را ناکارآمد نشان داده و زودتر از چهار سال آن را به خط پایان برساند. سایه‌نشینان در گام جدید خود برای رسیدن به این هدف، از ابزار استیضاح وزیر اقتصاد استفاده می‌کنند. در این راستا نیز از فضای مجازی سود جسته و در روزهای اخیر و در آستانه جلسه استیضاح (که فردا برگزار می‌شود)، به شایعه‌پراکنی مبنی بر شکاف بین عبدالناصر همتی، وزیر اقتصاد و دارایی، و محمدرضا عارف، معاون اول رئیس‌جمهور پرداختند.

از سوی دیگر، همتی روز پنجشنبه در نشست رئیس‌جمهور با فعالان اقتصادی، کارآفرینان و صنعتگران جنوب غرب تهران از بهتر شدن شرایط اقتصادی با توجه به عملکرد ۶ ماهه خود خبر داد. اما حتی خبر افزایش ۱۹ درصدی صادرات که ارزشی بالای ۵۳ میلیارد دلار داشته نیز مجلسی‌های مخالف دولت را بر آن نداشته که از تصمیم خود برای استیضاح و برکناری وزیر اقتصاد دولت چهاردهم دست بردارند.

▼ اختلاف افکنی محکوم به شکست است

علیرضا خامسیان، معاون ارتباطات و اطلاع‌رسانی دفتر معاون اول رئیس‌جمهور نیز در واکنش به این تحركات ضدوفای دولت از «پروژه اختلاف‌افکنی بین ارکان دولت وفاق» خبر داد و آن را برخاسته از «تحلیل محافل خاص» دانست. او در صفحه شخصی خود در شبکه محکوم به شکست است. با ادعای حمایت از یک عزیزی از کابینه خبر فیک منتشر کردن برای تخریب عزیز دیگر، در نگاه خوش‌بینانه ناشی از ناآگاهی و در دام تحلیل‌های غلط محافل خاص قرار گرفتن تعبیر می‌شود. برای سربلندی ایران عزیز همه یار و یاور دولت باشیم.»

احزاب

خاتمی: «رفع حصر» رمز تغییر در آغاز کار دولت بود

کارساز است. «خاتمی با اشاره به اینکه نباید مطالبات مردم را از یاد ببریم، تأکید کرد: «اگر سامان حاکمیت نیز عزم خود را بر تغییر، با حمایت از دولت و زمینه‌سازی برای تحقق شعارها نشان دهد و اعمال کند، می‌توان به بهبود امیدوار بود. این روزها از رفع حصری که جز زیان برای کشور و ملت و حتی حاکمیت نداشته است، سخن گفته می‌شود. چه خوب بود که در آغاز کار دولت جدید به عنوان رمز و راز تغییر مثبت حصر برداشته می‌شد و حالا هم گرچه دیر شده است، ولی جلوی ضرر هر وقت گرفته شود خوب است.»

گروه خبر: سیدمحمد خاتمی، رئیس دولت اصلاحات در دیدار دبیرکل و اعضای دفتر سیاسی حزب مردم‌سالاری گفت: «وضع کنونی مردم و کشور خوب نیست و بیم‌بزرگ این است که خدای ناخواسته روزه‌ای که اخیراً به سوی آینده بهتر گشوده شده بود، بسته شود و امید اندکی که پدید آمده است از میان برود.» او افزود: «مواضع اخیر مسئولان جدید آمریکا که پیش‌تر هم به انحاء مختلف بیان و اعلام شده در بدتر کردن وضع بی‌تأثیر نبوده است. اتخاذ یک دیپلماسی هوشیار، فعال و انعطاف‌پذیر با هدف تأمین مصالح ملی در این لحظه -و همیشه- لازم و

ادامه سر مقاله

کی به شما گفته جلوی قلدری سر خم کنید؟ نام ببرید. فرضاً کسی هم بگوید، مگر تأثیری بر شما دارد؟ خُب خیلی‌ها حرف می‌زنند. کسان دیگری هم هستند که به‌طور کلی متفاوت می‌گویند چرا حرف آنها را نقل نمی‌کنید؟ اصلاً چرا ایده روشن خود را نمی‌گویید؟ می‌گویید تحریرها را تشدید کردند. مگر قبلاً که ایران گفت‌وگو کرد همین کار را نکردند؟ ایران هم غنی‌سازی خود را بیشتر می‌کند. اگر طرفین از ابزار خود استفاده نکنند که دیگر انگیزه‌ای برای گفت‌وگویی ماند؟ از تشدید تحریرها بدتر هم هست؛ همچنان که ایران هم گزینه بدتر از افزایش درصد غنی‌سازی را در اختیار دارد. بنابراین، اینها ربطی به پذیرش یا نپذیرفتن گفت‌وگو ندارد. شما می‌گویید از گفت‌وگو فرار نمی‌کنید. خُب چرا توپ را در زمین طرف مقابل نمی‌اندازید. اعلام توقف تشدید تحریرها و نیز تعیین دستور مذاکره و مدت زمان گفت‌وگو را اعلام کنید حالا یا به نتیجه می‌رسید یا نمی‌رسید. گفت‌وگو یعنی دادن و گرفتن امتیاز. اگر آنان قلدری کردند و امتیازاتی که خواستند بیش از آنچه که می‌دادند بود، قطعاً به مردم بگویید و رد کنید اگر نه به نتیجه می‌رسید. آنان هم که می‌گویند ما هیچ راهی جز گفت‌وگو نداریم منظورشان قطعاً تسلیم نیست چون برای تسلیم شدن نیاز به گفت‌وگو نیست. حالا شما هم که هر روز چند سخنرانی می‌کنید بفرمایید با این وضع چه کار خواهید کرد؟ اقتصاد را از طریق بازارگانی با همسایگان، آنطور که گفته‌اید نمی‌توان اداره کرد. آن اقتصاد مبتنی بر قاچاق است که فعلاً وجود دارد. *یک آقایانی آن سر دنیا یک حرفی می‌زند، اینجا همه جا خالی می‌کنند. اگر باور داشته باشیم جا خالی نمی‌کنیم و نمی‌رویم در بازار سکه و ارز بخریم، بعد قیمت‌ها بالا برود. در آخر همدیگر را بترسانیم که قرار است